

Het Regthuys van Breukelen met bijbehoren in 1597

Arie A. Manten
Oud Aa 37, 3621 LA Breukelen

Vijf jaar geleden schreef ik in dit tijdschrift over de geschiedenis van het Regthuys tussen 1552 en 1672.¹ Inmiddels heb ik nog flink wat verdere gegevens weten te verzamelen over dit markante gebouw in Breukelen-dorp. Daaronder is een beschrijving van het Regthuys-complex in 1597, toen Aelbert Adriaensz uit Breukelen een deel daarvan (tijdelijk) overdroeg aan Cornelis Antonisz.² Deze beschrijving luidt als volgt:

"Bij de Plaets: Een camer oft cleyne huysinge ende hoffstedeken met een cleyn spijscamertge getogen van de groote huysinge ende hoffstede daerneffens gelegen, soe d'voorscreven camer ofte cleyne huysinge ende hoffstede staende is tot Breuckelen bij de Plaetse, streckende lijtrecht off van den hoeck der aftergevel van de groote huysinge ende hoffstede van Cornelis Antoniss, mede leentoerich, daer aen d'voorscreven camer ofte cleyn huys ende hoffstedeken mettet spijscamertge behoort heeft ende affgetrocken is, tot aen den heyninge ofte erve toe van Cornelis Swanickss, ende dan soe voorts het padt ofte steechtge toecommende hem Aelbert, gaende buyten om het erff van Cornelis Swanickss, van de groote ende breete soe 't nu affgeheynt ende bepaelt is, tot Ruwiels acker toe, daer seecker privaet, hem Aelbert aen de voorscreven cleyne huysinge ende hoffstede behoorende, staende is, daer d'voorscreven groote huysinge ende hoffstede van Cornelis Antoniss oostwaerts, de Plaetse suytwaerts, westwaerts Willem Henrixs, ende noortwaerts de huysinge ende erve van Cornelis Swanickss ende eensdeels vanden Ruwielschen acker naest gelegen sijn."

Het Regthuys-complex bestond in 1597 dus uit twee afzonderlijke gedeelten: een groot huis, dat in handen kwam van Cornelis Antonisz, en een klein huis of "camer" met daaraan vast nog een eetkamertje, dat in handen bleef van Aelbert Adriaensz. Volgens de beschrijving was het kleine huis met aanbouw en de erbij behorende grond afgesplitst van het grote huis met bijbehorend erf.

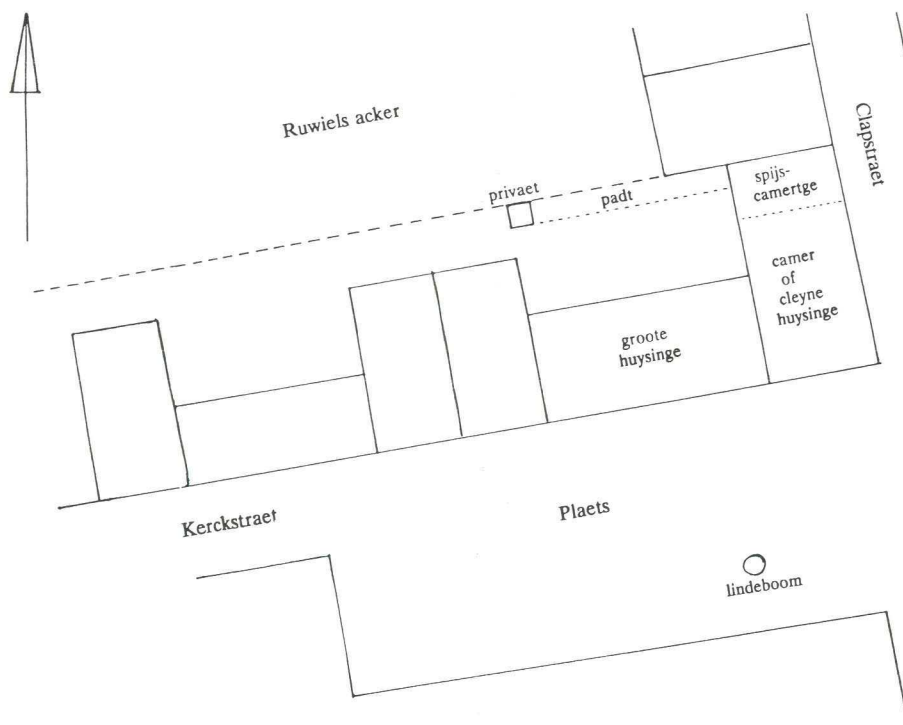
Oorspronkelijk was wat in 1597 het grote huis werd genoemd het woonhuis van de uitbater van het Regthuys en de daar tegenaan gebouwde "camer" de bedrijfsruimte. Later werd aan die "camer" het "camertje" bijgebouwd, waarheen de gelagkamer werd overgebracht. Na deze verbouwing was blijkbaar het oostelijkste deel (nu het kleine huis genoemd) groot genoeg om behalve de zakelijke ruimten ook een gezin te huisvesten.

Met het woord kamer of camer konden in die tijd verschillende zaken worden bedoeld. Soms duidde het een uit één vertrek (met stookgelegenheid) bestaande opstal aan, vaak als een bijgebouw bij een groter pand opgetrokken, bijvoorbeeld als woning voor bedienden. In andere gevallen werd er een speciaal vertrek mee bedoeld, zoals een gelagkamer of een raads- of schepenkamer. In het geval van het Breukelse Regthuys waren alle bovengenoemde betekenissen van toepassing.

We letten ook op de omgeving van het Regthuys (zie Afbeelding 1).

Aan de zuidkant van het Regthuys lag van oudsher een pleintje, dat aangeduid werd als de "Plaets". Oudere Breukelaars zullen zich dat pleintje, in de jaren 1970 opgegaan in de Kerkbrink, nog herinneren als de Nieuwstraat. Op de Plaets stond eeuwenlang een lindeboom, waaronder vergaderd kon worden.³ Op zich was dat niet zo bijzonder: veel oude gemeenschappen kenden de gewoonte van het bijeenkomen onder de linde. Naar die boom heette de herberg ook gewoonlijk "De Lindeboom", soms met de toevoeging "waarin het Rechthuis van Breukelen gevestigd is". Naar het westen ging de "Plaets" over in de "Kerckstraet".

Ten oosten van het kleine huis met de herberg liep de "Clapstraet" of

Afb. 1. Reconstructie van de situatie bij het Regthuys en directe omgeving in 1597.

Klapstraet, thans de Herenstraat geheten. Aan de noordzijde stond, aan die Klapstraet, het huis van Cornelis Swanicksz. Achter diens huis, tot aan de Vechtdijk (thans Straatweg), lag - evenwijdig aan de Kerkstraet - de langgestrekte Ruwielse akker, een ooit door een vrouwe van Ruwiel aan de kerk geschonken perceel land.

Van de "camer" of "cleyne huysinge" werd gezegd dat het aan de "Plaets" grensde. Zo'n aanduiding komen we niet tegen als het over het "cleyne spijscamertge" gaat. Dat wijst er op dat deze laatstgenoemde uitbouw aan de noordzijde plaats vond, met een ingang aan de Klapstraet.

Uit de omschrijving "cleyne spijscamertge" mogen we niet afleiden dat de eetruimte maar een klein hokje was. De verkleiningsvorm werd hier gebruikt om aan te duiden dat het "camertje" kleiner van afmetingen was dan de "camer" of "cleyne huysinge". En dat kleine huis was voor die tijd toch nog van een heel redelijke omvang.

Langs de erfafscheiding met Cornelis Swanicksz en de akker van Ruwiel liep een pad dat vanaf het kleine huis met aangebouwde eetkamer toegang gaf tot een in de tuin staand privaat of toiletgebouwtje met daarin een poepdoos boven een ton, die regelmatig moest worden gelegegd. Het was in die tijd normaal dat de sanitaire voorzieningen buitenshuis geplaatst waren, zo veel mogelijk op enige afstand van de huizen.

Noten

- 1 A.A. Manten, 1988. Het Utrechtse gezin van Jan en Cathrijn van Leemput had ook inkomsten uit Breukelen. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 3, nr. 3, blz. 81 - 90.
- 2 Rechterlijke Archieven (Rijksarchief te Utrecht), inv. nr. 2042. Repertorium op de leenregisters van Nijenrode over ca. 1523 - 1677, fol. 24.1.
- 3 De plek waar deze lindeboom stond valt af te lezen uit de Gront-Caerte van het Dorp van Breuckelen, in 1681 vervaardigd door Bernard de Roij (zie: M. Donkersloot-de Vrij, 1985. De Vechtstreek. Uitgeverij Heureka, Weesp, blz. 76 - 77).